

Tomasz Banasik

dr, Politechnika Świętokrzyska, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach
<https://orcid.org/0000-0002-5646-829X>

Katarzyna Banasik

mgr, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach

Działalność organizacji pozarządowych na rzecz poprawy obronności państwa. Studium przypadku

Wprowadzenie

Agresja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r. potwierdziła roszczeniową politykę Kremla, który dąży do odbudowy swoich wpływów w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Rok po rozpoczęciu działań wojennych nie ulega wątpliwości, że wojna będzie trwać – obliczona na wyczerpanie zasobów ludzkich, gospodarczych i finansowych przeciwnika. Jej skutki będzie odczuwać cały świat, w tym Polska.

Konflikt zbrojny za wschodnią granicą implikował szereg inicjatyw polskiego rządu w zakresie zwiększenia działań na rzecz obronności kraju. 23 kwietnia 2022 r. weszła w życie ustawa o obronie Ojczyzny, która kodyfikuje znajdujące się dotychczas w różnych ustawach przepisy prawa wojskowego. Ustawa zwiększyła nakłady państwa na obronność, wprowadziła modernizację techniczną wojska, nowy podział służby wojskowej i reformę administracji wojskowej¹. Niezwłocznie po wybuchu wojny w Ukrainie Minister Edukacji i Nauki zapowiedział zmiany w podstawie programowej

¹ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. z 2022 r., poz. 2305 z późn. zm.

przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” w zakresie proobronnym². Zmiany weszły w życie z dniem 1 września 2022 r. i rozszerzyły podstawę programową przedmiotu o kwestie związane m.in. z obronnością państwa, nabyciem umiejętności strzeleckich oraz przygotowaniem uczniów do radzenia sobie z zagrożeniami wywołanymi działaniami wojennymi³. Ministerstwo Obrony Narodowej (MON) zainicjowało realizację projektu „Trenuj z wojskiem”, który zakłada organizację jednodniowych szkoleń obronnych dla cywilów w całej Polsce⁴. Z kolei z inicjatywy Ministerstwa Sportu i Turystyki uruchomiono rządowy program upowszechniania strzelectwa, mający także na celu naukę podstawowych umiejętności obronnych⁵. Zmienił się również sposób postrzegania bezpieczeństwa, działań zbrojnych i współczesnych zagrożeń przez polskie społeczeństwo. Wojna w Ukrainie uzmysłowiła Polakom, jak ważna i nieoceniona jest umiejętność posługiwania się bronią palną, walki wręcz czy odpowiednia taktyka działania na wypadek działań zbrojnych.

Celem artykułu jest zaprezentowanie instytucji pozarządowej jako podmiotu skutecznie wspierającego organy rządowe i samorządowe w działalności na rzecz poprawy obronności państwa. W części teoretycznej zastosowano metodę analizy literatury przedmiotu oraz przywołano akty prawne związane z aktywnością trzeciego sektora w zakresie obronności państwa. W części praktycznej wykorzystano metodę studium przypadku. Na przykładzie Stowarzyszenia Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach przedstawiono – w trzech aspektach – realizację projektu „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”. Należy podkreślić, że w aktualnej literaturze przedmiotu trudno znaleźć opracowania nawiązujące do realizacji przez organizacje pozarządowe projektów na rzecz poprawy obronności państwa w kontekście zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę. Zdaniem Autorów niniejszy artykuł uzupełnia lukę w tym zakresie.

² Przedmiot „edukacja dla bezpieczeństwa” jest obowiązkowo realizowany w klasie VIII szkoły podstawowej oraz w klasie I szkół ponadpodstawowych (liceum ogólnokształcącego, technikum i branżowej szkoły I stopnia) w wymiarze 1 godziny tygodniowo.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz.U. z 2022 r., poz. 1705 z późn. zm.; Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. z 2022 r., poz. 1717 z późn. zm.

⁴ „Trenuj z wojskiem” – szkolenia wojskowe dla każdego, <https://www.wojsko-polskie.pl/articles/tym-zyjemy-v/trenuj-z-wojskiem-szkolenia-wojskowe-dla-kazdego> [dostęp: 26.02.2023].

⁵ *Wystartował Program Upowszechniania Strzelectwa dla grupy wiekowej 18–26 lat*, 6.09.2022, <https://www.gov.pl/web/sport/wystartowal-program-upowszechniania-strzelectwa-dla-grupy-wiekowej-18-26-lat> [dostęp: 25.02.2023].

Istota działalności organizacji pozarządowych w Polsce

W państwach o ustroju demokratycznym organizacje pozarządowe⁶, obok organizacji rządowych i samorządowych, stanowią istotny element systemu bezpieczeństwa państwa. Na wstępie należy podkreślić, że nie ma jednego aktu prawnego, który regulowałaby całość zagadnień związanych z funkcjonowaniem organizacji pozarządowych. Biorąc pod uwagę kwestie założycielskie oraz definicje pojęć, organizacje pozarządowe działają w oparciu o Ustawę z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach⁷, a także Ustawę z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach⁸. Zarówno stowarzyszenia, jak i fundacje podlegają Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Wprowadzono w niej m.in. pojęcie pożytku publicznego oraz definicje: wolontariatu i organizacji pozarządowej. Zgodnie z tą ustawą organizacje pozarządowe to „niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy o finansach publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia”⁹.

Istota trzeciego sektora polega na tym, że stanowi on specyficzną zbiorowość odrębną od sektora państwowego i komercyjnego. O ile działanie struktur państwa opiera się na zasadzie administracyjnej hierarchii i możliwości zastosowania przymusu, a działanie podmiotów gospodarczych i ich personelu nakierowane jest na maksymalizację zysku, o tyle działanie trzeciego sektora odwołuje się do dobrowolnego zaangażowania ludzi opartego na wspólnych wartościach. Organizacje pozarządowe wypełniają przestrzeń między jednostką a społeczeństwem, obywatelem a państwem. Działają zatem nie tylko na rzecz spójności społecznej, ale także przyczyniają się do rozwoju kompetencji obywatelskich i społecznych, sprawiając, że społeczeństwo jest bardziej świadome i rozwinięte¹⁰. Można stąd wysnuć wniosek, że nadrzędnym celem działalności trzeciego sektora jest szeroko pojmowane dobro społeczne. Realizując ten cel, organizacje non-profit pełnią kilka istotnych funkcji w życiu społeczno-gospodarczym:

- pomocową (związaną z działalnością charytatywną i ideą samopomocy),

⁶ W opracowaniach z dziedziny ekonomii i mediach bardzo często używa się zamiennie terminów: „organizacje non-profit”, „trzeci sektor” i „organizacje społeczne”. W przypadku tego ostatniego stosowanie go jako synonimu „organizacji pozarządowej” bywa czasami kwestionowane.

⁷ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. z 1989 r., nr 20, poz. 104 z późn. zm.

⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz.U. z 1984 r., nr 21, poz. 97 z późn. zm.

⁹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm., art. 3.

¹⁰ B. Žuromskaitė, M. Zakrzewska, *Charakterystyka i dynamika trzeciego sektora na Litwie i w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 40, t. 1, s. 302, <https://doi.org/10.18276/sip.2015.40/1-23>.

- opiekuńczo-wychowawczą (obejmującą działania na rzecz pobudzania postaw prospołecznych, aktywizacji społecznej w najbliższym otoczeniu, niesienia pomocy ludziom chorym i niepełnosprawnym),
- afiliacyjną (polegającą na integrowaniu ze sobą przedstawicieli konkretnych grup poprzez tworzenie np. stowarzyszeń kombatanów czy organizacji kobiecych),
- ekspresyjną (umożliwiającą realizację potrzeb wyższego rzędu związanych z uznaniem w oczach innych i samorealizacją)¹¹.

Organizacje pozarządowe są samorządne i niezależne. Zasady ich działalności (w tym tworzenie struktur organizacyjnych) określają wewnętrzne mechanizmy samoregulacji¹². Niezależność – zarówno od źródeł finansowania, jak i politycznych ośrodków władzy – jest podstawowym wyzwaniem dla tych organizacji.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie identyfikuje sferę zadań publicznych, w których przewidziana jest aktywność organizacji pozarządowych. Są to m.in. zadania z zakresu:

- ochrony i promocji zdrowia,
- działalności na rzecz osób niepełnosprawnych,
- działalności wspomagającej rozwój gospodarczy,
- porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej,
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą¹³.

Z punktu widzenia rozważań podjętych w niniejszym artykule najistotniejsze są zadania prowadzone w obszarze obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych RP. Analiza doświadczeń polskich i zagranicznych wskazuje, iż organizacje pozarządowe mają możliwość współdziałania z siłami zbrojnymi na wielu płaszczyznach. Działania te mogą wspierać wojsko bezpośrednio (dotyczyć realizacji konkretnych zadań na rzecz sił zbrojnych lub wspólnie z nimi) albo pośrednio, np. poprzez tworzenie społecznej akceptacji dla wojska, oddziaływanie na społeczeństwo oraz jego stosunek do spraw obronnych.

¹¹ K. Ziolo, *Funkcjonowanie organizacji pozarządowych a motywacje ich uczestników*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2016, nr 4, s. 223–224, <http://dx.doi.org/10.5604/18998658.1232698>.

¹² Każda organizacja pozarządowa przy tworzeniu struktur organizacyjnych powinna co najmniej rozróżnić w swoim statucie funkcje zarządzające od nadzorczych. W zależności od potrzeb, organ nadzorczy powinien pełnić funkcje programowe i kontrolne. Od członków kolegialnego organu nadzorczego wymaga się bezstronności, rzetelności i zaangażowania w działalność organizacji. *Karta zasad działania organizacji pozarządowych*, <https://wartowiedziec.pl/serwis-glowny/aktualnosci/18042-karta-zasad-dziaania-organizacji-pozarzdowych> [dostęp: 15.09.2023].

¹³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, art. 4.

Zaangażowanie organizacji pozarządowych w działania na rzecz obronności państwa

Współcześnie wypracowana definicja obronności państwa informuje, iż „jest to jedna z podstawowych dziedzin państwa, ukierunkowana na przeciwdziałanie wszelkiego rodzaju zagrożeniom polityczno-militarnym”. W praktyce oznacza możliwość odparcia agresji oraz przygotowania państwa do działalności obronnej¹⁴.

Potencjał organizacji pozarządowych w realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa i obronności spowodował, że zostały one uwzględnione w dokumencie *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 roku*. Przyjęte w strategii założenia stanowią, że budowa systemu obrony powszechnej, „który będzie stanowił kompleksową odporność państwa na zagrożenia niemilitarne i militarne”¹⁵, powinna w pełni wykorzystywać potencjał instytucji państwowych i samorządowych, podmiotów systemu edukacji i szkolnictwa wyższego, społeczności lokalnych, podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych oraz obywateli. Strategia zakłada również zaangażowanie organizacji pozarządowych w budowanie wiedzy na temat bezpieczeństwa narodowego, w powiązaniu z promowaniem postaw patriotycznych, powinności obywatelskich oraz zachowań prospołecznych¹⁶.

Z kolei Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lutego 2004 r. w sprawie utworzenia okręgów wojskowych oraz określenia ich siedzib i terytorialnego zasięgu działania umożliwia dowódcom okręgów wojskowych podejmowanie wspólnych zadań z organizacjami pozarządowymi w zakresie obronności państwa. W świetle zapisów Rozporządzenia organizacje pozarządowe mogą delegować swoich przedstawicieli do udziału we wspólnych zamierzeniach szkoleniowych, jak również partycypować w projektach upowszechniających problematykę patriotyczno-obronną i popularyzowaniu spraw obronności i wojska¹⁷.

Minister Obrony Narodowej 7 grudnia 2020 r. wydał decyzję w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi. Decyzja wprowadza m.in. możliwość zawarcia partnerskiej umowy proobronnej pomiędzy MON a organizacją pozarządową, prowadzącą działalność proobronną i współpracującą z resortem. Umowa partnerska ma zawierać zobowiązania resortu w zakresie podnoszenia kwalifikacji

¹⁴ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, red. J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 137.

¹⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 12.05.2020, <https://www.bbn.gov.pl/pl/informacje-o-bbn/publikacje/8808,Strategia-Bezpieczenstwa-Narodowego-Rzeczypospolitej-Polskiej.html>, s. 15 [dostęp: 21.02.2023].

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lutego 2004 r. w sprawie utworzenia okręgów wojskowych oraz określenia ich siedzib i terytorialnego zasięgu działania, Dz.U. z 2004 r., nr 40, poz. 355.

członków organizacji oraz zobowiązania organizacji do angażowania się w przedsięwzięcia resortu związane z upowszechnianiem umiejętności ważnych dla bezpieczeństwa państwa¹⁸.

W tym miejscu można postawić pytanie o skalę zaangażowania trzeciego sektora w obszarze obronności państwa. Należy podkreślić, że dokładna liczba polskich organizacji pozarządowych działających w Polsce w tym obszarze jest trudna do oszacowania. Z raportu opublikowanego przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) wynika, że na koniec 2020 r. na terenie Polski aktywnie działało 95,2 tys. rejestrowych organizacji non-profit¹⁹. W strukturze badanych organizacji, według głównej dziedziny działalności statutowej, obronność państwa nie została uwzględniona. Nieco światła na omawianą kwestię rzucają ustalenia Najwyższej Izby Kontroli (NIK), poczynione w trakcie oceny współpracy MON z organizacjami proobrobnymi. Wynika z nich, że w latach 2014–2017 r. o dotację z MON wystąpiło około 1000 fundacji i stowarzyszeń, z czego otrzymało ją 180²⁰. Z kolei Autorzy niniejszej publikacji dokonali przeglądu otwartych konkursów ofert ogłaszanych przez Ministra Obrony Narodowej na realizację zadań publicznych w formie wsparcia w zakresie „Obronność państwa i działalność Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”. Z uzyskanych informacji wynika, że w latach 2019–2022 dofinansowanie na realizację zadań otrzymało 170 organizacji pozarządowych z terenu całej Polski²¹. Niestety nie udało się oszacować, ile organizacji pozarządowych zgłosiło chęć wzięcia udziału we wspomnianych konkursach.

W bogatej literaturze przedmiotu na temat aktywności trzeciego sektora w Polsce niewiele opracowań dotyczy działalności organizacji pozarządowych na rzecz obronności państwa. Podkreśla się pozytywne znaczenie działań edukacyjnych i szkoleniowych trzeciego sektora we wspomnianym obszarze.

Grzegorz Wierzbicki argumentuje, że podmioty państwowe nie są w stanie skutecznie działać na rzecz bezpieczeństwa obywateli bez ich partycypacji. Autor, dokonując analizy obszarów i możliwości działań trzeciego sektora w zakresie przygotowania obrobnego społeczeństwa, dochodzi do wniosku, że idea organizacji

¹⁸ Decyzja Nr 168/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 grudnia 2020 r. w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi, Dz.Urz. MON z 2020 r., poz. 194.

¹⁹ *Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, kół gospodyń wiejskich oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2020 r. – wyniki wstępne*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2020-r-wyniki-wstepne,3,9.html>, s. 2 [dostęp: 7.03.2023].

²⁰ *Współpraca Ministerstwa Obrony Narodowej z organizacjami proobrobnymi. Informacja o wynikach kontroli*, NIK, Warszawa 2018, s. 52.

²¹ MON, *Otwarte konkursy ofert – Szkolenia – Zakończone postępowania*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zakonczone-postepowania> [dostęp: 6.03.2023].

pozarządowych opierająca się na zaangażowaniu społeczeństwa jest istotnym ogniwem w procesie przygotowania obronnego. Zdaniem Autora, potencjał dydaktyczno-wychowawczy organizacji pozarządowych koresponduje z całościowym podejściem do problematyki bezpieczeństwa i obronności. Największą rolę w propagowaniu problematyki obronności powinny odegrać stowarzyszenia o charakterze militarnym i sportowym, a także skupiające byłych żołnierzy zawodowych oraz kombatanckie²².

Tomasz Kośmider i Krzysztof Gąsiorek, dostrzegając duże zróżnicowanie trzeciego sektora pod względem aktywności, zasięgu terytorialnego, liczebności i struktur organizacyjnych, postulują ich federalizację branżową. Zdaniem Autorów powinno to ułatwić współpracę z organami administracji publicznej i włączenie organizacji pozarządowych w system bezpieczeństwa narodowego²³. Autorzy akcentują rolę organizacji proobronnych w tworzeniu społecznej bazy bezpieczeństwa narodowego. Doświadczenia z funkcjonowania organizacji proobronnych (np. Strzelec, Legia Akademicka) oraz tzw. klas mundurowych w szkołach ponadgimnazjalnych stanowią dobrą podstawę do wypracowania koncepcji ochotniczej służby wojskowej na potrzeby Narodowych Sił Rezerwowych oraz stworzenia, obok armii zawodowej, obywatelskiej formy systemu wojskowego na wzór państw skandynawskich, w których Gwardie Narodowe działają jako stowarzyszenia²⁴.

W podobnym tonie wypowiadają się w swojej publikacji Andrzej Soboń i Marta Adamczewska. Autorzy na konkretnych przykładach dowodzą, że organizacje proobronne w Polsce w ramach swojej działalności statutowej udanie realizują wiele szkoleń oraz programów mających na celu zwiększanie wiedzy, jak również rozwój postaw patriotycznych i proobronnych nie tylko swoich członków, ale i całego społeczeństwa²⁵. Następnie Autorzy, dokonując przeglądu aktów prawnych obowiązujących w Polsce, Czechach, Słowacji, Węgrzech i Litwie, próbowali ustalić, jak wspomniane państwa wykorzystują organizacje pozarządowe w obszarze podnoszenia zdolności obronnych. W oparciu o przeprowadzoną analizę Soboń i Adamczewska konkludują, że obowiązujący w Polsce system prawny nie stawia przed organizacjami społecznymi jasnych zadań w ramach systemu bezpieczeństwa państwa. W opinii Autorów, aby zmienić istniejący stan rzeczy, warto posłużyć się rozwiązaniami przyjętymi

²² G. Wierzbicki, *Potencjał organizacji pozarządowych w zakresie przygotowanie obronnego społeczeństwa*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności” 2020, t. 6, nr 2, s. 205–215, <https://doi.org/10.34739/dsd.2020.02.14>.

²³ T. Kośmider, K. Gąsiorek, *Organizacje proobronne w tworzeniu społecznej bazy bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Zarys problemu*, [w:] *Kultura bezpieczeństwa. Potrzeby i uwarunkowania*, t. 1, red. S. Jaczyński, J. Kunikowski, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016, s. 509.

²⁴ *Ibidem*, s. 510.

²⁵ A. Soboń, M. Adamczewska, *Organizacje społeczne w realizacji zadań proobronnych*, „Civitas et Lex” 2023, t. 37, nr 1, s. 31, <https://doi.org/10.31648/cetl.8101>.

na Litwie, gdzie Litewski Związek Strzelecki włączony jest do systemu obronnego państwa i wspiera organy państwowe w realizacji związanych z nim zadań²⁶.

Realizacja projektu na rzecz obronności państwa przez organizację pozarządową na przykładzie Stowarzyszenia Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach

Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach powstało w 2012 r. Jego założycielem i Prezesem Zarządu jest mgr Katarzyna Banasik. Misją organizacji jest propagowanie bezpieczeństwa publicznego i osobistego oraz aktywizacja zawodowa. Stowarzyszenie realizuje cele statutowe, którymi są przede wszystkim:

- kształcenie ustawiczne,
- edukacja dla bezpieczeństwa,
- działania na rzecz obronności państwa.

Stowarzyszenie prowadzi kursy i szkolenia aktywizacji zawodowej osób dorosłych w ramach Niepublicznej Placówki Kształcenia Ustawicznego „PASSA”, która posiada wpis do ewidencji szkół i placówek niepublicznych i jest objęta systemem oświaty w rozumieniu przepisów o systemie oświaty. Placówka jest wpisana do rejestru instytucji szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach. Posiada akredytację Świętokrzyskiego Kuratora Oświaty. Stowarzyszenie realizuje ponadto szereg projektów z zakresu bezpieczeństwa publicznego i proobronności, dofinansowanych ze źródeł publicznych, m.in. przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwo Obrony Narodowej. Współpracuje z Europejskim Centrum Bezpieczeństwa, w którym zrzeszone jest grono międzynarodowych ekspertów ds. bezpieczeństwa, m.in. z Francji, Włoch, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Irlandii i Ukrainy. Współpraca polega na wymianie doświadczeń w zakresie usług szkoleniowych oraz wdrażaniu międzynarodowych standardów w obszarze procedur działania w sytuacji zagrożenia.

Aspekty prawne realizowanego projektu

Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach opracowało autorski projekt „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”. Projekt otrzymał dofinansowanie w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w formie wsparcia w zakresie: Obronność państwa i działalność Sił Zbrojnych RP pn. „I Ty możesz służyć Ojczyźnie”, ogłoszonego przez Ministra Obrony Narodowej²⁷. Przedsięwzięcie

²⁶ *Ibidem*, s. 36.

²⁷ MON, Otwarty konkurs ofert nr ew. 03/2022/WD/DEKiD, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/otwarty-konkurs-ofert-nr-ew-032022wddkdek> [dostęp: 6.03.2023].

realizowane było w oparciu o umowę o realizację zadania publicznego zawartą pomiędzy Ministrem Obrony Narodowej a Stowarzyszeniem „PASSA”. Umowa nakładała na Stowarzyszenie szereg obowiązków dotyczących m.in. promocji zadania publicznego, ochrony danych osobowych przetwarzanych w trakcie realizacji zadania, zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami czy prowadzenia wyodrębnionej dokumentacji finansowo-księgowej i ewidencji księgowej zadania publicznego. W związku z tym, iż projekt zakładał realizację szkoleń strzeleckich z wykorzystaniem broni i amunicji, Stowarzyszenie „PASSA” było zobligowane przestrzegać także przepisów prawa określonych w ustawie z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji²⁸, ustawie z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym²⁹ oraz w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 marca 2000 r. w sprawie wzorcowego regulaminu strzelnic³⁰. Ponadto Stowarzyszenie zobowiązane było zapewnić kadre instruktorską posiadającą stosowne uprawnienia do prowadzenia szkoleń o charakterze strzeleckim. Trzeba nadmienić, iż projekt był odpowiedzią na ogłoszoną niezwłocznie po wybuchu wojny w Ukrainie zapowiedź zmian w programie nauczania przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” w zakresie proobronnym. Treści merytoryczne realizowane w ramach projektu szkoleń odpowiadały dokonany przez Ministra Edukacji i Nauki zmianom w podstawie programowej przedmiotu dla klas ósmych szkół podstawowych i pierwszych szkół ponadpodstawowych³¹. Umowa o dofinansowanie zadania publicznego regulowała także zasady jej rozliczenia i rozwiązania. Strony dopuściły rozwiązanie umowy za porozumieniem stron, odstąpienie od umowy przez zleceniobiorcę i rozwiązanie umowy przez zlecniodawcę. Rozliczenie umowy nastąpiło poprzez zatwierdzenie przez Ministerstwo Obrony Narodowej pisemnego sprawozdania z wykonania zadania publicznego złożonego przez Stowarzyszenie³².

Aspekty organizacyjne i finansowe

Inicjatorem projektu było Stowarzyszenie „PASSA”. Do współorganizacji zaproszono Centrum Przygotowań do Misji Zagranicznych w Kielcach, Komendę Wojewódzką

²⁸ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U. z 2020 r., poz. 955 z późn. zm.

²⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, Dz.U. z 2022 r., poz. 268 z późn. zm.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 marca 2000 r. w sprawie wzorcowego regulaminu strzelnic, Dz.U. z 2000 r., nr 18, poz. 234 z późn. zm.

³¹ Zob. przypis 3.

³² Sprawozdanie z wykonania zadania publicznego „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA”, Kielce 2022.

Policji w Kielcach, Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Kielcach oraz Kuratorium Oświaty w Kielcach. Każdy ze współorganizatorów miał określone zadania do realizacji. Koordynatorem projektu została Prezes Stowarzyszenia „PASSA”, posiadająca wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze środków publicznych. Patronat honorowy nad przedsięwzięciem objął Minister Edukacji i Nauki oraz Wojewoda Świętokrzyski. Głównymi celami projektu były: przygotowanie społeczeństwa do prawidłowego działania w sytuacji konfliktu zbrojnego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, nabycie przez społeczeństwo umiejętności przydatnych w służbie wojskowej oraz ukształtowanie społecznej świadomości o prawach i obowiązkach obywateli wobec ojczyzny. Zadanie publiczne realizowane było od czerwca do listopada 2022 r.

Projekt został podzielony na trzy etapy: przygotowanie, merytoryczną realizację działań oraz ich podsumowanie. W ramach zadania publicznego przeprowadzono szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych, podczas których omawiane były m.in.: zasady przygotowania bezpiecznego schronu i plecaka przetrwania, sygnały alarmowania o zagrożeniu z powietrza, procedury działania w przypadku znalezienia granatu i materiałów wybuchowych, zasady działania na polu walki. Szkolenie strzeleckie zorganizowano na strzelnicy, z użyciem broni palnej oraz laserowych symulatorów strzelań. Ponadto dla kadry zarządzającej i dydaktycznej zorganizowano konferencję edukacyjną poświęconą zmianom w podstawie programowej przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” w kontekście proobronnym, opracowano pakiety edukacyjne dla uczniów i nakręcono dwa proobronne filmy instruktażowe. Za pośrednictwem Kuratorium Oświaty w Kielcach wytworzone w ramach projektu narzędzia dydaktyczne przekazano wszystkim placówkom oświatowym z województwa świętokrzyskiego.

Efektom realizowanego projektu był wzrost poziomu wiedzy i nabycie przez uczniów świętokrzyskich szkół nowych umiejętności z zakresu bezpieczeństwa oraz znajomości procedur reagowania w przypadku konfliktu zbrojnego na terenie Polski³³. Kadra zarządzająca i dydaktyczna poszerzyła swoją wiedzę na temat problematyki przysposobienia obronnego (sposobów i metod realizacji zajęć, zakresu programowego oraz instytucji działających we wspomnianym obszarze)³⁴.

Zakres zrealizowanych w ramach projektu działań ilustrują następujące dane liczbowe:

- w projekcie wzięło udział 14 placówek oświatowych,
- szkolenia zostały zrealizowane dla 2577 uczniów (łącznie 364 godzin zajęć),
- 140 uczniów wzięło udział w zajęciach praktycznych na strzelnicy, podczas

³³ Do oceny efektów projektu posłużył kwestionariusz wywiadu. Uczestniczyło w nim 2577 uczniów szkół biorących udział w projekcie. Uczniowie wypełniali kwestionariusz przed rozpoczęciem zajęć oraz po ich zakończeniu. Wzrost poziomu wiedzy i umiejętności przydatnych w służbie wojskowej potwierdzono u 100% uczniów.

³⁴ Sprawozdanie z wykonania zadania publicznego..., *op. cit.*, s. 1–12.

- których wykorzystano 3780 sztuk amunicji,
- placówkom oświatowym przekazano 840 pakietów edukacyjnych i 840 pakietów promujących zadanie publiczne,
 - w konferencji edukacyjnej dla kadry zarządzającej i dydaktycznej wzięło udział 220 osób,
 - wydrukowano 7000 broszur informacyjno-edukacyjnych³⁵.
- Aspekty finansowe projektu – źródła finansowania oraz koszty realizacji poszczególnych działań – prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Źródła finansowania oraz koszty realizacji działań projektu „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”

Źródła finansowania projektu		
Całkowity koszt realizacji projektu		82 520 zł
1.	Kwota dotacji	66 000 zł
2.	Wkład własny finansowy	8260 zł
3.	Wkład własny niefinansowy	8260 zł
Koszty realizacji działań		
1.	Działania informacyjno-promocyjne	8877 zł
2.	Narzędzia dydaktyczne	14 028 zł
3.	Wynagrodzenia za realizację szkoleń dla uczniów	36 400 zł
4.	Koszty związane z realizacją szkoleń dla uczniów	20 015 zł
5.	Badanie ankietowe	3200 zł

Źródło: Sprawozdanie z wykonania zadania publicznego „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA”, Kielce 2022.

Z danych przedstawionych w tabeli 1 wynika, że pozycją, która generowała największe koszty w ramach realizowanego projektu, były szkolenia proobronne dla uczniów (68% kosztów całkowitych). Należy dodać, iż szkolenia były najważniejszym działaniem realizowanym w ramach zadania publicznego (364 godziny), wymagały od prowadzących uprawnień instruktorskich i dysponowania specjalistycznym sprzętem (broń palna, atrapy broni, symulatory strzelań, granaty szkoleniowe itp.). Na koszt organizacji szkoleń składały się również wysokie ceny amunicji i wynajmu strzelnicy. Najniższe koszty w ramach projektu poniesiono w związku z przeprowadzeniem badania ankietowego oceniającego postawę młodzieży wobec służby ojczyźnie (3,8%).

Na koniec warto dodać, że Stowarzyszenie „PASSA” było zobligowane do prowadzenia wyodrębnionej dokumentacji finansowo-księgowej i ewidencji księgowej zadania publicznego. Zasady rozliczenia dotacji regulowała umowa i regulamin

³⁵ *Ibidem*.

otwartego konkursu ofert. Zatwierdzenie sprawozdania nastąpiło po weryfikacji przez zleceniodawcę założonych w ofercie rezultatów, działań oraz prawidłowości poniesionych kosztów.

Podsumowanie

Całkowita ocena zaangażowania organizacji pozarządowych na rzecz obronności państwa nie jest możliwa, ponieważ trudno ustalić liczbę organizacji działających w Polsce w tym obszarze. Wydaje się, że postulat wysunięty w literaturze przedmiotu o konieczności wprowadzenia rozwiązań prawnych włączających instytucje trzeciego sektora do systemu bezpieczeństwa państwa jest uzasadniony. Takie rozwiązanie przyczyniłoby się do podwyższenia możliwości obronnych państwa i wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa w polskim społeczeństwie.

Zaprezentowane studium przypadku udowadnia, że w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa instytucje trzeciego sektora potrafią szybko reagować, dostosowywać ofertę szkoleń i podejmować działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń. Realizacja projektu „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych” uwiaryściła przewagę edukacji prowadzonej przez organizacje pozarządowe nad zajęciami prowadzonymi w szkołach w ramach przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”. Placówki oświatowe nie są przygotowane do realizacji podstawy programowej, tzn. nie mają funduszy, kadry instruktorskiej ani zaplecza (strzelnice, strzelnice wirtualne, atrapy broni). Działania podjęte przez Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w ramach projektu pozwoliły 14 uczestniczącym w nim szkołom na zrealizowanie wymaganych treści dydaktycznych. Warty podkreślenia jest fakt, że wiedza teoretyczna z zakresu obsługi broni, zasad celnego strzelania czy taktyki działania na polu walki, zdobyta przez uczniów w trakcie trwania projektu, była natychmiast sprawdzana w praktyce. W efekcie prowadziło to do wzrostu zainteresowania udziałem w tego typu projektach w przyszłości.

Warto przywołać wyniki badania ankietowego przeprowadzonego na próbie 270 uczniów szkół zakwalifikowanych do projektu. Podstawowym celem ankiety była ocena postaw młodzieży z terenu województwa świętokrzyskiego wobec służby ojczyźnie. Z badania wynika, że respondenci w większości rozumieją, czym jest patriotyzm, popierają rozwój obrony terytorialnej w Polsce, gotowi są w razie zagrożenia bronić ojczyzny nawet z narażeniem życia. Zdaniem ankietowanych udział w szkoleniach proobronnych w celu doskonalenia umiejętności na wypadek konfliktu zbrojnego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest koniecznością.

Bibliografia

- Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, kół gospodyń wiejskich oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2020 r. – wyniki wstępne*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2020-r-wyniki-wstepne,3,9.html> [dostęp: 7.03.2023].
- Karta zasad działania organizacji pozarządowych*, <https://wartowiedziec.pl/serwis-glowny/aktualnosci/18042-karta-zasad-dziaania-organizacji-pozarzadowych> [dostęp: 15.09.2023].
- Kośmider T., Gąsiorek K., *Organizacje proobronne w tworzeniu społecznej bazy bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Zarys problemu*, [w:] *Kultura bezpieczeństwa. Potrzeby i uwarunkowania*, t 1, red. S. Jaczyński, J. Kunikowski, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016, s. 509–522.
- MON, *Otwarte konkursy ofert – Szkolenia – Zakończone postępowania*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zakonczone-postepowania> [dostęp: 6.03.2023].
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, red. J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Soboń A., Adamczewska M., *Organizacje społeczne w realizacji zadań proobronnych*, „Civitas et Lex” 2023, t. 37, nr 1, s. 27–37, <https://doi.org/10.31648/cetl.8101>.
- Sprawozdanie z wykonania zadania publicznego „My Młode Pokolenie – Tobie Ojczyzno. Szkolenia proobronne dla uczniów świętokrzyskich placówek oświatowych”, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA”, Kielce 2022.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 12.05.2020, <https://www.bbn.gov.pl/pl/informacje-o-bbn/publikacje/8808,Strategia-Bezpieczenstwa-Narodowego-Rzeczypospolitej-Polskiej.html> [dostęp: 21.02.2023].
- „Trenuj z wojskiem” – szkolenia wojskowe dla każdego, <https://www.wojsko-polskie.pl/articles/tym-zyjemy-v/trenuj-z-wojskiem-szkolenia-wojskowe-dla-kazdego/> [dostęp: 26.02.2023].
- Wierzbiński G., *Potencjał organizacji pozarządowych w zakresie przygotowanie obronnego społeczeństwa*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności” 2020, t. 6, nr 2, s. 205–215, <https://doi.org/10.34739/dsd.2020.02.14>.
- Współpraca Ministerstwa Obrony Narodowej z organizacjami proobronnymi. Informacja o wynikach kontroli*, NIK, Warszawa 2018.
- Wystartował Program Upowszechniania Strzelectwa dla grupy wiekowej 18–26 lat*, 6.09.2022, <https://www.gov.pl/web/sport/wystartowal-program-upowszechniania-strzelectwa-dla-grupy-wiekowej-18-26-lat> [dostęp: 25.02.2023].
- Zioło K., *Funkcjonowanie organizacji pozarządowych a motywacje ich uczestników*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2016, nr 4, s. 217–232, <http://dx.doi.org/10.5604/18998658.1232698>.
- Żuromskaitė B., Zakrzewska M., *Charakterystyka i dynamika trzeciego sektora na Litwie i w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 40, t. 1, s. 301–314, <https://doi.org/10.18276/sip.2015.40/1-23>.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz.U. z 1984 r., nr 21, poz. 97 z późn. zm.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. z 1989 r., nr 20, poz. 104 z późn. zm.

- Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U. z 2020 r., poz. 955 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 marca 2000 r. w sprawie wzorcowego regulaminu strzelnic, Dz.U. z 2000 r., nr 18, poz. 234 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lutego 2004 r. w sprawie utworzenia okręgów wojskowych oraz określenia ich siedzib i terytorialnego zasięgu działania, Dz.U. z 2004 r., nr 40, poz. 355.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, Dz.U. z 2022 r., poz. 268 z późn. zm.
- Decyzja Nr 168/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 grudnia 2020 r. w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi, Dz.Urz. MON z 2020 r., poz. 194.
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. z 2022 r., poz. 2305 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz.U. z 2022 r., poz. 1705 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. z 2022 r., poz. 1717 z późn. zm.

Działalność organizacji pozarządowych na rzecz poprawy obronności państwa.

Studium przypadku

Streszczenie

Inwazja Rosji na Ukrainę utwierdziła polski rząd w przekonaniu, że konieczna jest nieustanna aktywizacja społeczeństwa w dziedzinie obronności państwa. Nieocenioną rolę w tym zakresie odgrywają organizacje pozarządowe, które stały się istotnym partnerem sił zbrojnych w realizowaniu edukacji proobronnej i podnoszeniu zdolności obronnych Polski. W artykule przedstawiono akty prawne umożliwiające działalność organizacji pozarządowych w obszarze obronności Polski, dokonano krótkiego przeglądu literatury przedmiotu oraz zaprezentowano efekty realizowanego przez Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach projektu w ramach ogłoszonego przez Ministra Obrony Narodowej konkursu: „Obronność państwa i działalność Sił Zbrojnych RP pn. I Ty możesz służyć Ojczyźnie”. Analiza literatury przedmiotu oraz przedstawione studium przypadku uprawniają do stwierdzenia, że instytucje trzeciego sektora potrafią skutecznie wspierać organy rządowe w działalności na rzecz poprawy obronności państwa.

Słowa kluczowe: obronność państwa, organizacja pozarządowa, edukacja dla bezpieczeństwa, Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej „PASSA” w Kielcach

Activities of non-governmental organizations to improve state defence:

A case study

Abstract

The Russian invasion of Ukraine convinced the Polish government that permanent mobilization of Polish people in the state defence is an absolute necessity. The third sector organizations play an invaluable role in this respect, and they have become an essential partner of the country's defence system as far as their effort to organize suitable educational courses and improvement in upgrading pro-defensive abilities of Polish people are concerned. The article presents legal acts enabling the third sector to act effectively in the field of the state defence, a short overview of the articles concerning the subject as well as the results of the project conducted by the „PASSA” Association of Professional Activity in Kielce. The project was carried out within the competition announced by the Polish Ministry of Defence: „A State Defence and Activity of the Armed Forces of the Republic of Poland: You too can serve your homeland”. The analysis of the subject literature as well as the presented case study justify the conclusion that the third sector organizations can effectively support the government in its effort to improve the state defence system.

Key words: state defence, non-governmental organization, education for safety, „PASSA” Association of Professional Activity in Kielce